

ОСОБЛИВОСТІ ПОРІВНЯЛЬНОГО АНАЛІЗУ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ СЛУЖБ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН ТА УКРАЇНИ

Гура Т. В.

*кандидатка педагогічних наук, доцентка,
професорка кафедри педагогіки і психології управління соціальними
системами імені акад. І. А. Зязюна
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
м. Харків, Україна*

Соціально-психологічна служба (СПС) в Україні – це колектив практичного психолога та соціального педагога, що працюють в закладах, організаціях та на підприємствах для забезпечення психологічного здоров'я та повноцінного розвитку всіх співробітників [5]. *Мета нашого дослідження:* порівняти функціонування європейських соціально-психологічних служб Португалії, Норвегії, Фінляндії та України.

Розглянемо особливості функціонування СПС Португалії та її відмінності від СПС України. По-перше, в Україні система соціальних послуг організована здебільшого через державні установи, такі як центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, територіальні центри соціального обслуговування та інші соціальні інституції. Приватні та неурядові організації також надають підтримку, проте їхня роль менш помітна порівняно з державними структурами. У Португалії система соціальної допомоги є більш інтегрованою і часто співпрацює з неурядовими організаціями (НУО), які мають широку мережу та активно залучаються до соціальної підтримки, зокрема, біженців, мігрантів та вразливих груп. Тут держава часто делегує повноваження таким організаціям, що забезпечує більшу гнучкість у наданні послуг. По-друге, хоча Україна приймає біженців, соціальні служби для їх підтримки менш розвинені. Основна увага приділяється внутрішньо переміщеним особам (ВПО), особливо в контексті конфлікту на сході України та російської агресії. Є програми допомоги для ВПО, але вони часто мають обмежений доступ до ресурсів. У Португалії соціальні служби активно підтримують інтеграцію мігрантів і біженців. Вони надають юридичну, психологічну та соціальну підтримку через організації, як-от CPR (Португальська рада у справах біженців), що спеціалізуються на допомозі людям, які

шукають притулку. По-третє, психологічна допомога в Україні поступово розвивається, але все ще не є настільки поширеною у загальнодоступних послугах, як у країнах ЄС. Існують спеціальні програми для ветеранів, ВПО та осіб, що переживають посттравматичний стрес, однак їхня кількість та якість можуть бути обмеженими. В Португалії психологічна підтримка є важливою частиною загального здоров'я, і державні медичні установи надають ці послуги на регулярній основі. Португалія також активно розвиває програми профілактики психічних розладів, кампанії з підвищення обізнаності про психічне здоров'я та боротьби зі стигматизацією. По-четверте, в Україні соціальні служби надають допомогу людям з обмеженими можливостями, але часто ця підтримка обмежена через недостатнє фінансування та брак спеціалізованих установ. Реформи у цій сфері тривають, але доступність послуг усе ще залишається проблемою. У Португалії система підтримки людей з особливими потребами є більш розвиненою. Існують спеціалізовані програми для їх соціальної та професійної інтеграції, а також допомога в адаптації до суспільного життя.

По-п'яте, законодавство в Україні щодо надання соціальних послуг постійно оновлюється, але залишається ще багато викликів щодо впровадження нових реформ та забезпечення належного фінансування. У Португалії законодавча база для соціальних та психологічних послуг є стабільнішою, і держава активно впроваджує програми соціальної допомоги, зокрема, з урахуванням стандартів ЄС [6]. Таким чином, психологічно-соціальні служби в Португалії мають більшу інституційну підтримку, кращу фінансову базу та активнішу інтеграцію неурядових організацій, тоді як в Україні ці служби часто стикаються з обмеженнями, зокрема у фінансуванні та доступності послуг.

Роглянемо СПС країни Норвегії. Мета СПС в цій країні: надання допомоги людям, які зіткнулися з психологічними та соціальними проблемами. Особливостями функціонування СПС в Норвегії є наступне: по-перше, доступність послуг, яка полягає в безкоштовних або та субсидованих послугах для всіх громадян; по-друге, це – інтегрованість, яка полягає у взаємодії між різними структурами (школами, лікарнями, соціальними службами і т. д.); по-друге, Норвезька система психо-соціальної допомоги є прикладом успішної державної підтримки психічного здоров'я; по-третє, перспективний план подальшого розвитку та адаптації до нових викликів (пандемій, міграційних процесів тощо) [4].

Соціально-психологічні служби в сучасному суспільстві відіграють важливу роль у підтримці благополуччя людей, соціальній інтеграції, запобіганні виключенню, підтримці психічного здоров'я та соціальній

адаптації [2, с. 13–15]. У країнах Північної Європи, зокрема, у Фінляндії, цій темі приділяється особлива увага – як складовій соціального забезпечення та системи охорони здоров'я. По-перше, в Фінляндії увага приділяється ранньому втручанню втручання та профілактиці – це акцент на запобіганні проблемам до їхнього загострення. По-друге, в Фінляндії панує доступність – це надання послуг близько до місця проживання (громадський підхід, через центри здоров'я та соціальні центри). По-третє, багатопрофільність (Multiprofessionalism) – це співпраця психологів, соціальних працівників, медичних працівників, вихователів та інших фахівців у командах. По-четверте, клієнтоцентричність та конфіденційність, що полягають в повазі до особистості, анонімності та індивідуальному підході. Ми звернули увагу на ступінчастості в організації СПС в Фінляндії. Перша ступінь: первинна ланка – це психологи та психіатричні медсестри в центрах здоров'я (Sosiaali- ja terveystieteiden keskus), які надають первинну оцінку, консультації та короткострокову терапію. Друга ступінь – це спеціалізована допомога, яку надають психіатричні клініки (амбулаторна та стаціонарна допомога) для лікування важких психічних розладів. Третя ступінь – це кризова допомога, реабілітація. Кризова допомога надається в Кризових центрах MIELI Mental Health Finland. Надання негайної розмовної терапії в кризових ситуаціях безкоштовно та без направлення. Існують кризові гарячі лінії (наприклад, MIELI Crisis Helpline, Nollalinja для жертв насильства). Особливість реабілітаційної психотерапії (Kela) полягає в компенсації витрат на довгострокову терапію для поліпшення працездатності/ навчання. Четверта ступінь – це Соціальна реабілітація, яка полягає в наданні житлових послуг, підтримуванні зайнятості для осіб із психічними розладами. П'ята ступінь: послуги для сімей із дітьми. Це консультування з питань дитинства та сім'ї (Neuvola), що полягає в: регулярній психологічній та соціальній підтримці вагітних і сімей із дітьми; керівництво та сімейне консультування; допомога у вирішенні проблем виховання, стосунків між батьками та дітьми; соціальна підтримка сімей у скрутному становищі (фінансові проблеми, залежності, Захист дітей (Lastensuojelu); втручання у випадках ризику для безпеки або розвитку дитини, включаючи профілактичні заходи. Шоста ступінь: служби для іммігрантів. Це спеціалізовані гарячі лінії та центри підтримки, наприклад, центр Моніка для жінок-іммігрантів, які постраждали від насильства. Сьома ступінь: послуги для людей похилого віку та осіб з інвалідністю. Це соціальні послуги (догляд удома, підтримуюче житло, допомога з мобільністю тощо). Восьма ступінь: це шкільні психологи та соціальні працівники; вони організовують підтримку для учнів з питань навчання, адаптації, міжособистісних проблем та

психічного здоров'я. До них відносяться і студентські служби (наприклад, FSHS – Finnish Student Health Service): це надання первинної психологічної допомоги студентам університетів [1].

Таким чином, головною особливістю діяльності соціально-психологічних служб у Фінляндії є їхня орієнтація на превентивність, рівність і міждисциплінарність допомоги. На відміну від багатьох інших країн, де основна увага приділяється реагуванню на вже існуючі проблеми, у Фінляндії акцент робиться на ранньому виявленні труднощів та попередженні соціальнопсихологічних криз. Фінська система вирізняється тісною співпрацею між школами, медичними установами, соціальними службами та психологами, що забезпечує комплексний підхід до підтримки людини. Важливою є також доступність допомоги – кожен громадянин має право отримати психологічну чи соціальну підтримку незалежно від матеріального становища, віку чи місця проживання. Ще однією унікальною рисою є високий рівень довіри між клієнтом і фахівцем, який базується на етичних принципах конфіденційності, добровільності та партнерства [1, 3].

Взагалі, порівняльний аналіз організації функціонування СПС України та Португалії, Австрії, Норвегії та Фінляндії дозволив виявити основні відмінності в організації СПС, що дозволить в майбутньому удосконалювати роботу СПС, особливо в повоєнний час.

Література

1. Психологічна підтримка мігрантів у Фінляндії. URL: <https://www.facebook.com/groups/fenixpsychhelp/> (дата звернення: 10.10. 2025).
2. Психологічна служба : підручник. [В. Г. Панок (наук. ред.), А. Г. Обухівська, В. Д. Острова та ін.]. Київ : Ніка-Центр, 2016. 362 с.
3. Психічне здоров'я. URL: <https://www.infofinland.fi/uk/health/mental-health> (дата звернення: 12.10. 2025).
4. Служби, які надають медичну допомогу та поради в Норвегії. URL: <https://www.bergen.kommune.no/api/rest/filer/V31651320> (дата звернення: 10.10. 2025).
5. Соціально-психологічна служба. URL: <https://www.google.com/search>. (дата звернення: 01.11. 2025).
6. Соціально-психологічна служба в Португалії. URL: <https://www.google.com/search> (дата звернення: 18.10. 2025).